भागः (अर्थ – सेवा)

भज , सेवायाम् – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , स्वरितेत् (उभयपदी) ।

भज – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

भज् – भावे , भूवादयो धातवः –

भज् घञ् – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

भज् अञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

भज् अ – अत उपधायाः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

भाज् अ – चजोः कु घिण्ण्यतोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , वर्गाणां तृतीयचतुर्था अन्तस्था हकारानुस्वारौ यमौ च तृतीयचतुर्थौ नासिक्याश्च संवृतकण्ठा नादानुप्रदाना घोषवन्तश्च , वर्गाणां प्रथमद्वितीयाः शषसविसर्जनीयजिह्वामूलीयोपध्मानीया यमौ च प्रथमद्वितीयौ विवृतकण्ठाः श्वासानुप्रदानाश्चाघोषाः , एके अल्पप्राणा इतरे महाप्राणाः , यथा तृतीयास्तथा पञ्चमाः , आनुनासिक्यमेषामधिको गुणः –

भाग् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

भाग सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

भाग स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

भाग रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

भाग र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

भागः – इति सिद्धम् ॥

---0---

त्यागः (अर्थ – त्याग)

त्यज , हानौ – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , परस्मैपदी ।

त्यज – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

त्यज् – भावे , भूवादयो धातवः –

त्यज् घञ् – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

त्यज् अञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

त्यज् अ – अत उपधायाः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

त्याज् अ – चजोः कु घिण्ण्यतोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , वर्गाणां तृतीयचतुर्था अन्तस्था हकारानुस्वारौ यमौ च तृतीयचतुर्थौ नासिक्याश्च संवृतकण्ठा नादानुप्रदाना घोषवन्तश्च , वर्गाणां प्रथमद्वितीयाः शषसविसर्जनीयजिह्वामूलीयोपध्मानीया यमौ च प्रथमद्वितीयौ विवृतकण्ठाः श्वासानुप्रदानाश्चाघोषाः , एके अल्पप्राणा इतरे महाप्राणाः , यथा तृतीयास्तथा पञ्चमाः , आनुनासिक्यमेषामधिको गुणः –

त्याग् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

त्याग सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

त्याग स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

त्याग रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

त्याग र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

त्यागः – इति सिद्धम् ।।

---0---

यागः (अर्थ – यज्ञ)

यज , देवपूजासङ्गतिकरणदानेषु – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , स्वरितेत् (उभयपदी) ।

यज – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

यज् – भावे , भूवादयो धातवः –

यज् घञ् – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

यज् अञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

यज् अ – अत उपधायाः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

याज् अ – चजोः कु घिण्ण्यतोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , वर्गाणां तृतीयचतुर्था अन्तस्था हकारानुस्वारौ यमौ च तृतीयचतुर्थौ नासिक्याश्च संवृतकण्ठा नादानुप्रदाना घोषवन्तश्च , वर्गाणां प्रथमद्वितीयाः शषसविसर्जनीयजिह्वामूलीयोपध्मानीया यमौ च प्रथमद्वितीयौ विवृतकण्ठाः श्वासानुप्रदानाश्चाघोषाः , एके अल्पप्राणा इतरे महाप्राणाः , यथा तृतीयास्तथा पञ्चमाः , आनुनासिक्यमेषामधिको गुणः –

याग् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

याग सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

याग स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

याग रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

याग र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

यागः – इति सिद्धम् ॥

---0---

नायकः (अर्थ – ले जानेवाला)

णीञ् , प्रापणे – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

णीञ् – णो नः , भूवादयो धातवः –

नीञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

नी ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

नी वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

नी अक – अचो ञ्णिति , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

नै अक – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

नाय् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

नाय् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

नाय् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

नाय् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

नाय् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

नायकः – इति सिद्धम् ॥

---0---

चायकः (अर्थ – चुननेवाला)

चिञ् , चयने – स्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

चिञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

चि ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

चि वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

चि अक – अचो ञ्णिति , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

चै अक – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

चाय् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

चाय् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चाय् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

चाय् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चाय् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

चायकः – इति सिद्धम् ॥

---0---

पावकः (अर्थ – पवित्र करनेवाला)

पूञ् , पवने – क्र्यादिगण , उदात्त (सेट्) , ञित् (उभयपदी) ।

पूञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

पू ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

पू वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

पू अक – अचो ञ्णिति , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः

कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पौ अक – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

पाव् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

पाव् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पाव् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

पाव् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पाव् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

पावकः – इति सिद्धम् ॥

---0---

स्तावकः (अर्थ – स्तुति करनेवाला)

ष्टुञ् , स्तुतौ – अदादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

ष्टुञ् – धात्वादेः षः सः , भूवादयो धातवः –

स्टुञ् – निमित्तापाये नैमित्तिकस्याप्यपायो भवति –

स्तुञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तु – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

स्तु ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

स्तु वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तु वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

स्तु अक – अचो ञ्णिति , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

स्तौ अक – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

स्ताव् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-

ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्वयेकयोर्द्विवचनैकवचने –

स्ताव् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्ताव् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

स्ताव् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्ताव् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

स्तावकः – इति सिद्धम् ॥

---0---

कारकः (अर्थ – करनेवाला)

डुकृञ् , करणे – तनादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

डुकृञ् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

कृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

कृ ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

कृ वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

कृ अक – अचो ञ्णिति , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच् ,** उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

कार् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्वयेकयोर्द्विवचनैकवचने –

कार् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कार् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

कार् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कार् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

कारकः – इति सिद्धम् ॥

---0---

हारकः (अर्थ – हरण करनेवाला)

हृञ् , हरणे – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

हृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

हृ ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

हृ वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

हृ अक – अचो ञ्णिति , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच् ,** उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

हार् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

हार् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

हार् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

हार् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

हार् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

हारकः – इति सिद्धम् ॥

---0---

पाठकः (अर्थ – पढ़नेवाला)

पठ , व्यक्तायां वाचि – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

पठ – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पठ् – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

पठ् ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

पठ् वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

पठ् अक – अत उपधायाः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पाठ् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

पाठ् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पाठ् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

पाठ् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पाठ् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

पाठकः – इति सिद्धम् ।।

---0---

पाचकः (अर्थ – पकानेवाला)

डुपचष् , पाके – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , स्वरितेत् (उभयपदी) ।

डुपचष् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

पचष् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पच् – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

पच् ण्वुल् – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

पच् वुल् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच् वु – युवोरनाकौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

पच् अक – अत उपधायाः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पाच् अक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

पाच् अक सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पाच् अक स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

पाच् अक रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पाच् अक र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

पाचकः – इति सिद्धम् ॥

---0---

शालीयः (अर्थ – शालामें होनेवाला)

लौकिक विग्रह – शालायां भवः ।

अलौकिक विग्रह – शाला ङि भव सु ।

शाला – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , सुपः , विभक्तिश्च , सप्तम्यधिकरणे च , आधारोऽधिकरणम् , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

शाला ङि – ---0---

भव – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

भव सु – ---0---

शाला ङि भव सु – वृद्धाच्छः , वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद् वृद्धम् , **वृद्धिरादैच्** –

शाला ङि छ – सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

शाला छ – आयनेयीनीयियः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

शाला ईय् अ – यस्येति च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , यचि भम् , अदर्शनं लोपः –

शाल् ईय् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

शाल् ईय् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

शाल् ईय् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

शाल् ईय् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

शाल् ईय् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

शालीयः – इति सिद्धम् ।।

---0---

मालीयः (अर्थ – मालामें होनेवाला)

लौकिक विग्रह – मालायां भवः ।

अलौकिक विग्रह – माला ङि भव सु ।

माला – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , सुपः , विभक्तिश्च , सप्तम्यधिकरणे च , आधारोऽधिकरणम् , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

माला ङि – ---0---

भव – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

भव सु – ---0---

माला ङि भव सु – वृद्धाच्छः , वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद् वृद्धम् , **वृद्धिरादैच्** –

माला ङि छ – सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

माला छ – आयनेयीनीयियः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

माला ईय् अ – यस्येति च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , यचि भम् , अदर्शनं लोपः –

माल् ईय् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

माल् ईय् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

माल् ईय् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

माल् ईय् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

माल् ईय् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

मालीयः – इति सिद्धम् ॥

---0---

औपगवः (अर्थ – उपगुका अपत्य)

लौकिक विग्रह – उपगोरपत्यम् ।

अलौकिक विग्रह – उपगु ङस् अपत्य सु ।

उपगु – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , षष्ठी शेषे , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

उपगु ङस् – ---0---

अपत्य – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

अपत्य सु – ---0---

उपगु ङस् अपत्य सु – तस्यापत्यम् –

उपगु ङस् अण् – सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

उपगु अण् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

उपगु अ – तद्धितेष्वचामादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

औपगु अ – ओर्गुणः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , यचि भम् , अदेङ् गुणः , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

औपगो अ – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

औपगव् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

औपगव् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

औपगव् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

औपगव् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

औपगव् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

औपगवः – इति सिद्धम् ॥

---0---

औपमन्यवः (अर्थ – उपमन्युका अपत्य)

लौकिक विग्रह – उपमन्योरपत्यम् ।

अलौकिक विग्रह – उपमन्यु ङस् अपत्य सु ।

उपमन्यु – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , षष्ठी शेषे , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

उपमन्यु ङस् – ---0---

अपत्य – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

अपत्य सु – ---0---

उपमन्यु ङस् अपत्य सु – तस्यापत्यम् –

उपमन्यु ङस् अण् – सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

उपमन्यु अण् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

उपमन्यु अ – तद्धितेष्वचामादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

औपमन्यु अ – ओर्गुणः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , यचि भम् , अदेङ् गुणः , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

औपमन्यो अ – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

औपमन्यव् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

औपमन्यव् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

औपमन्यव् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

औपमन्यव् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

औपमन्यव् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

औपमन्यवः – इति सिद्धम् ॥

---0---

ऐतिकायनः (अर्थ – इतिकका गोत्रापत्य)

लौकिक विग्रह – इतिकस्य गोत्रापत्यम् ।

अलौकिक विग्रह – इतिक ङस् गोत्रापत्य सु ।

इतिक – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , षष्ठी शेषे , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

इतिक ङस् – ---0---

गोत्रापत्य – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

गोत्रापत्य सु – ---0---

इतिक ङस् गोत्रापत्य सु – नडादिभ्यः फक् –

इतिक ङस् फक् – सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

इतिक फक् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

इतिक फ – आयनेयीनीयियः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् , यस्मात्प्रत्यय-

विधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

इतिक आयन् अ – किति च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

ऐतिक आयन् अ – यस्येति च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , यचि भम् , अदर्शनं लोपः –

ऐतिक् आयन् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ–लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

ऐतिक् आयन् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

ऐतिक् आयन् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

ऐतिक् आयन् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

ऐतिक् आयन् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

ऐतिकायनः – इति सिद्धम् ।।

---0---

आश्वलायनः (अर्थ – अश्वलका गोत्रापत्य)

लौकिक विग्रह – अश्वलस्य गोत्रापत्यम् ।

अलौकिक विग्रह – अश्वल ङस् गोत्रापत्य सु ।

अश्वल – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्–ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , षष्ठी शेषे , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

अश्वल ङस् – ---0---

गोत्रापत्य – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्–ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ–लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

गोत्रापत्य सु – ---0---

अश्वल ङस् गोत्रापत्य सु – नडादिभ्यः फक् –

अश्वल ङस् फक् – सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

अश्वल फक् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अश्वल फ – आयनेयीनीयियः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अश्वल आयन् अ – किति च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

आश्वल आयन् अ – यस्येति च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , यचि भम् , अदर्शनं लोपः –

आश्वल् आयन् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

आश्वल् आयन् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

आश्वल् आयन् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

आश्वल् आयन् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

आश्वल् आयन् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

आश्वलायनः – इति सिद्धम् ।।

---0---

आरण्यः (अर्थ – अरण्यमें होनेवाला)

लौकिक विग्रह – अरण्ये भवः ।

अलौकिक विग्रह – अरण्य ङि भव सु ।

अरण्य – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-

ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , सप्तम्यधिकरणे च , आधारोऽधिकरणम् , द्वयेकयोर्द्विवचनैकवचने –

अरण्य ङि – ---0---

भव – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्वयेकयोर्द्विवचनैकवचने –

भव सु – ---0---

अरण्य ङि भव सु – अरण्याण्णो वक्तव्यः –

अरण्य ङि ण – सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

अरण्य ण – तस्य लोपः , चुटू , अदर्शनं लोपः –

अरण्य अ – तद्धितेष्वचामादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

आरण्य अ – यस्येति च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , यचि भम् , अदर्शनं लोपः –

आरण्य् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्वयेकयोर्द्विवचनैकवचने –

आरण्य् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

आरण्य् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

आरण्य् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

आरण्य् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

आरण्यः – इति सिद्धम् ।।

---0---

अचैषीत् (अर्थ – उसने चुना)

चिञ् , चयने – स्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

चिञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

चि लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चि ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्वयेकयोर्द्विवचनैकवचने –

चि तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

चि त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

चि च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

चि सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चि स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

चि स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि स् ई त् – सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

चै स् ई त् – आदेशप्रत्यययोः , परः सन्निकर्षः संहिता , ऋटुरषा मूर्धन्याः , स्थानेऽन्तरतमः , ऌतुलसा दन्त्याः , ईषद्विवृतकरणा ऊष्माणः , विवृतकरणाः स्वराः , स्पृष्टकरणाः स्पर्शाः , ईषत्स्पृष्टकरणा अन्तस्थाः –

चै ष् ई त् – लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् चै ष् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अचैषीत् – इति सिद्धम् ॥

---0---

अनैषीत् (अर्थ – वह ले गया)

णीञ् , प्रापणे – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

णीञ् – णो नः , भूवादयो धातवः –

नीञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

नी लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

नी ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्वयेकयोर्द्विवचनैकवचने –

नी तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

नी त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

नी च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

नी सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

नी स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

नी स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी स् ई त् – सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

नै स् ई त् – आदेशप्रत्यययोः , परः सन्निकर्षः संहिता , ऋटुरषा मूर्धन्याः , स्थानेऽन्तरतमः , ऌतुलसा दन्त्याः , ईषद्विवृतकरणा ऊष्माणः , विवृतकरणाः स्वराः , स्पृष्टकरणाः स्पर्शाः , ईषत्स्पृष्टकरणा अन्तस्थाः –

नै ष् ई त् – लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् नै ष् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अनैषीत् – इति सिद्धम् ॥

---0---

अलावीत् (अर्थ – उसने काटा)

लूञ् , छेदने – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , ञित् (उभयपदी) ।

लूञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

लू लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

लू ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

लू तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

लू त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

लू च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

लू सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

लू स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

लू स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू स् ई त् – आर्धधातुकस्येड् वलादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः –

लू इट् स् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू इ स् ई त् – सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

लौ इ स् ई त् – इट ईटि , अदर्शनं लोपः –

लौ इ ई त् – अकः सवर्णे दीर्घः , परः सन्निकर्षः संहिता , तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् , इचुयशास्तालव्याः , विवृतकरणाः स्वराः , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

लौ ई त् – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

लाव् ई त् – लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् लाव् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अलावीत् – इति सिद्धम् ॥

---0---

अपावीत् (अर्थ – उसने पवित्र किया)

पूञ् , पवने – क्र्यादिगण , उदात्त (सेट्) , ञित् (उभयपदी) ।

पूञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

पू लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पू ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

पू तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

पू त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

पू च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

पू सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पू स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

पू स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू स् ई त् – आर्धधातुकस्येड् वलादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः –

पू इट् स् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू इ स् ई त् – सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , **वृद्धिरादैच् ,** स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पौ इ स् ई त् – इट ईटि , अदर्शनं लोपः –

पौ इ ई त् – अकः सवर्णे दीर्घः , परः सन्निकर्षः संहिता , तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् , इचुयशास्तालव्याः , विवृतकरणाः स्वराः , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , उपूपध्मानीया

ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पौ ई त् – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

पाव् ई त् – लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् पाव् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अपावीत् – इति सिद्धम् ॥

---0---

अकार्षीत् (अर्थ – उसने किया)

डुकृञ् , करणे – तनादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

डुकृञ् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

कृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

कृ लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कृ ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

कृ तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

कृ त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

कृ च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

कृ सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कृ स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् ,

तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

कृ स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ स् ई त् – सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , **वृद्धिरादैच् ,** उरणरपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

कार् स् ई त् – आदेशप्रत्यययोः , परः सन्निकर्षः संहिता , ऋटुरषा मूर्धन्याः , स्थानेऽन्तरतमः , ऌतुलसा दन्त्याः , ईषद्विवृतकरणा ऊष्माणः , विवृतकरणाः स्वराः , स्पृष्टकरणाः स्पर्शाः , ईषत्स्पृष्टकरणा अन्तस्थाः –

कार् ष् ई त् – लुङ्लङ्ऌङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् कार् ष् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अकार्षीत् – इति सिद्धम् ॥

---0---

अहार्षीत् (अर्थ – उसने हरण किया)

हृञ् , हरणे – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

हृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

हृ लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

हृ ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

हृ तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

हृ त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

हृ च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

हृ सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

हृ स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

हृ स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ स् ई त् – सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , **वृद्धिरादैच् ,** उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

हार् स् ई त् – आदेशप्रत्यययोः , परः सन्निकर्षः संहिता , ऋटुरषा मूर्धन्याः , स्थानेऽन्तरतमः , ऌतुलसा दन्त्याः , ईषद्विवृतकरणा ऊष्माणः , विवृतकरणाः स्वराः , स्पृष्टकरणाः स्पर्शाः , ईषत्स्पृष्टकरणा अन्तस्थाः –

हार् ष् ई त् – लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् हार् ष् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अहार्षीत् – इति सिद्धम् ।।

---0---

अपाठीत् (अर्थ – उसने पढ़ा)

पठ , व्यक्तायां वाचि – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

पठ – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पठ् – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

पठ् लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु- नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पठ् ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

पठ् तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

पठ् त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

पठ् च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

पठ् सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु- नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पठ् स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

पठ् स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् स् ई त् – आर्धधातुकस्येड् वलादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः –

पठ् इट् स् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् इ स् ई त् – अतो हलादेर्लघोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , ह्रस्वं लघु , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , **वृद्धिरादैच्** , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पाठ् इ स् ई त् – इट ईटि , अदर्शनं लोपः –

पाठ् इ ई त् – अकः सवर्णे दीर्घः , परः सन्निकर्षः संहिता , तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् , इचुयशास्तालव्याः , विवृतकरणाः स्वराः , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ ,

ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पाठ् ई त् – लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् पाठ् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अपाठीत् – इति सिद्धम् ॥

---o---

चेता (अर्थ – चुननेवाला)

चिञ् , चयने – स्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

चिञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

चि तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः** , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

चे तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

चे तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चे तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

चे त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चे त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चे त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः ,

अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

चे त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

चे त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

चेता – इति सिद्धम् ॥

---0---

नेता (अर्थ – ले जानेवाला)

णीञ् , प्रापणे – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

णीञ् – णो नः , भूवादयो धातवः –

नीञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

नी तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

ने तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

ने तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

ने तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

ने त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

ने त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

ने त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

ने त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

ने त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

नेता – इति सिद्धम् ॥

---0---

स्तोता (अर्थ – स्तुति करनेवाला)

ष्टुञ् , स्तुतौ – अदादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

ष्टुञ् – धात्वादेः षः सः , भूवादयो धातवः –

स्टुञ् – निमित्तापाये नैमित्तिकस्याप्यपायो भवति –

स्तुञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तु – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

स्तु तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तु तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

स्तो तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

स्तो तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्तो तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि

प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

स्तो त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तो त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्तो त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

स्तो त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

स्तो त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

स्तोता – इति सिद्धम् ॥

---0---

कर्ता (अर्थ – करनेवाला)

डुकृञ् , करणे – तनादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

डुकृञ् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

कृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

कृ तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

कर् तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

कर् तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कर् तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

कर् त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कर् त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कर् त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

कर् त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

कर् त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

कर्ता – इति सिद्धम् ॥

---0---

हर्ता (अर्थ – हरण करनेवाला)

हृञ् , हरणे – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

हृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

हृ तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हृ तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

हर् तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-

ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

हर् तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

हर् तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

हर् त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

हर् त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

हर् त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

हर् त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

हर् त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

हर्ता – इति सिद्धम् ॥

---0---

तरिता (अर्थ – तैरनेवाला)

तॄ , प्लवनसंतरणयोः – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , परस्मैपदी ।

तॄ – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

तॄ तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

तॄ तृ – आर्धधातुकस्येड् वलादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः –

तॄ इट् तृ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

तॄ इ तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् ,

आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** उरण्परः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

तर् इ तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

तर् इ तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

तर् इ तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

तर् इ त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

तर् इ त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

तर् इ त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

तर् इ त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

तर् इ त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

तरिता – इति सिद्धम् ।।

---0---

भविता (अर्थ – होनेवाला)

भू , सत्तायाम् – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , परस्मैपदी ।

भू – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

भू तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

भू तृ – आर्धधातुकस्येड् वलादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः –

भू इट् तृ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

भू इ तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

भो इ तृ – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

भव् इ तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

भव् इ तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

भव् इ तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

भव् इ त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

भव् इ त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

भव् इ त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

भव् इ त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

भव् इ त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

भविता – इति सिद्धम् ।।

---0---

जयति (अर्थ – वह जीतता है)

जि , जये – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , परस्मैपदी ।

जि – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

जि लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

जि ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

जि ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

जि तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

जि ति – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

जि शप् ति – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

जि अप् ति – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

जि अ ति – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

जे अ ति – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

जयति – इति सिद्धम् ।।

---0---

नयति (अर्थ – वह ले जाता है)

णीञ् , प्रापणे – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

णीञ् – णो नः , भूवादयो धातवः –

नीञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

नी लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

नी ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

नी तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी ति – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

नी शप् ति – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

नी अप् ति – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

नी अ ति – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , भूवादयो धातवः , **अदेङ् गुणः ,** स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

ने अ ति – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

नयति – इति सिद्धम् ॥

---0---

पचन्ति (अर्थ – वे सब पकाते हैं)

डुपचष् , पाके – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , स्वरितेत् (उभयपदी) ।

डुपचष् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

पचष् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पच् – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

पच् लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच् ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पच् ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , बहुषु बहुवचनम् –

पच् झि – झोऽन्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

पच् अन्त् इ – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

पच् शप् अन्त् इ – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

पच् अप् अन्त् इ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच् अ अन्त् इ – अतो गुणे , परः सन्निकर्षः संहिता , सुप्तिङन्तं पदम् , **अदेङ् गुणः** –

पचन्ति – इति सिद्धम् ॥

---0---

पठन्ति (अर्थ – वे सब पढ़ते हैं)

पठ , व्यक्तायां वाचि – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

पठ – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पठ् – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

पठ् लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पठ् ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , बहुषु बहुवचनम् –

पठ् झि – झोऽन्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

पठ् अन्त् इ – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

पठ् शप् अन्त् इ – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

पठ् अप् अन्त् इ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पठ् अ अन्त् इ – अतो गुणे , परः सन्निकर्षः संहिता , सुप्तिङन्तं पदम् , **अदेङ् गुणः** –

पठन्ति – इति सिद्धम् ॥

---o---

पचे (अर्थ – मैं पकाता हूँ)

डुपचष् , पाके – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , स्वरितेत् (उभयपदी) ।

डुपचष् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

पचष् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पच् – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

पच् लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच् ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पच् ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये

क्रियाफले , स्वतन्त्रः कर्ता , अस्मद्युत्तमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

पच् इट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच् इ – टित आत्मनेपदानां टेरे , भूवादयो धातवः , अचोऽन्त्यादि टि –

पच् ए – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

पच् शप् ए – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

पच् अप् ए – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पच् अ ए – अतो गुणे , परः सन्निकर्षः संहिता , सुप्तिङन्तं पदम् , **अदेङ् गुणः** –

पचे – इति सिद्धम् ।।

---0---

यजे (अर्थ – मैं यज्ञ करता हूँ)

यज , देवपूजासङ्गतिकरणदानेषु – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , स्वरितेत् (उभयपदी) ।

यज – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

यज् – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

यज् लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

यज् ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

यज् ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले , स्वतन्त्रः कर्ता , अस्मद्युत्तमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

यज् इट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

यज् इ – टित आत्मनेपदानां टेरे , भूवादयो धातवः , अचोऽन्त्यादि टि –

यज् ए – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः

कर्ता –

यज् शप् ए – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

यज् अप् ए – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

यज् अ ए – अतो गुणे , परः सन्निकर्षः संहिता , सुप्तिङन्तं पदम् , **अदेङ् गुणः** –

यजे – इति सिद्धम् ।।

---0---

देवेन्द्रः (अर्थ – देवों का स्वामी)

लौकिक विग्रह – देवानामिन्द्रः ।

अलौकिक विग्रह – देव आम् इन्द्र सु ।

देव – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , षष्ठी शेषे , बहुषु बहुवचनम् –

देव आम् – ---0---

इन्द्र – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

इन्द्र सु – ---0---

देव आम् इन्द्र सु – षष्ठी , सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

देव इन्द्र – आद् गुणः , परः सन्निकर्षः संहिता , **अदेङ् गुणः ,** स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

देवेन्द्र – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस् ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

देवेन्द्र सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

देवेन्द्र स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

देवेन्द्र रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

देवेन्द्र र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

देवेन्द्रः – इति सिद्धम् ॥

---0---

सूर्योदयः (अर्थ – सूर्य का उदय)

लौकिक विग्रह – सूर्यस्योदयः ।

अलौकिक विग्रह – सूर्य ङस् उदय सु ।

सूर्य – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , षष्ठी शेषे , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

सूर्य ङस् – ---0---

उदय – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

उदय सु – ---0---

सूर्य ङस् उदय सु – षष्ठी , सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

सूर्य उदय – आद् गुणः , परः सन्निकर्षः संहिता , **अदेङ् गुणः ,** स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

सूर्योदय – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस् ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

सूर्योदय सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

सूर्योदय स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

सूर्योदय रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

सूर्योदय र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

सूर्योदयः – इति सिद्धम् ॥

---0---

महर्षिः (अर्थ – महान् ऋषि)

लौकिक विग्रह – महाँश्चासौ ऋषिश्च ।

अलौकिक विग्रह – महत् सु ऋषि सु ।

महत् – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

महत् सु – ---0---

ऋषि – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

ऋषि सु – ---0---

महत् सु ऋषि सु – सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः , तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः , सुपो धातुप्रातिपदिकयोः , कृत्तद्धितसमासाश्च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

महत् ऋषि – आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः –

मह आ ऋषि – अकः सवर्णे दीर्घः , परः सन्निकर्षः संहिता , तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , विवृतकरणाः स्वराः , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

महा ऋषि – आद् गुणः , परः सन्निकर्षः संहिता , **अदेङ् गुणः ,** उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

महर्षि – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस् ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

महर्षि सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

महर्षि स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

महर्षि रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

महर्षि र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

महर्षिः – इति सिद्धम् ॥

---0---

मेद्यति (अर्थ – वह स्नेह करता है)

ञिमिदा , स्नेहने – दिवादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

ञिमिदा – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

मिदा – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मिद् – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

मिद् लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मिद् ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मिद् ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

मिद् तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मिद् ति – दिवादिभ्यः श्यन् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

मिद् श्यन् ति – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

मिद् यन् ति – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मिद् य ति – मिदेर्गुणः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **इको गुणवृद्धी ,** अदेङ् गुणः , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

मेद्यति – इति सिद्धम् ॥

---0---

चेता (अर्थ – चुननेवाला)

चिञ् , चयने – स्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

चिञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

चि तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , **इको गुणवृद्धी ,** यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

चे तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

चे तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चे तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

चे त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चे त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चे त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः ,

अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

चे त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

चे त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

चेता – इति सिद्धम् ।।

---0---

कर्ता (अर्थ – करनेवाला)

डुकृञ् , करणे – तनादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

डुकृञ् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

कृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ – ण्वुल्तृचौ , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

कृ तृच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ तृ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , **इको गुणवृद्धी** , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

कर् तृ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

कर् तृ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कर् तृ स् – ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , एकवचनं सम्बुद्धिः –

कर् त् अनङ् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कर् त् अन स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-

नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कर् त् अन् स् – अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सुडनपुंसकस्य , एकवचनं सम्बुद्धिः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

कर् त् आन् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

कर् त् आन् – नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य , सुप्तिङन्तं पदम् , कृत्तद्धितसमासाश्च , अदर्शनं लोपः –

कर्ता – इति सिद्धम् ।।

---0---

जयति (अर्थ – वह जीतता है)

जि , जये – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , परस्मैपदी ।

जि – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

जि लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

जि ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

जि ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

जि तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

जि ति – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

जि शप् ति – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

जि अप् ति – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

जि अ ति – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , **इको गुणवृद्धी** , यस्मात्प्रत्यय-विधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

जे अ ति – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

जयति – इति सिद्धम् ॥

---0---

मार्ष्टि (अर्थ – वह शुद्ध करता है)

मृजूष् , शुद्धौ – अदादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

मृजूष् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृजू – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृज् – वर्तमाने लट् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

मृज् लट् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृज् ल – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृज् ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

मृज् तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृज् ति – कर्तरि शप् , भूवादयो धातवः , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , स्वतन्त्रः कर्ता –

मृज् शप् ति – अदिप्रभृतिभ्यः शपः , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

मृज् ति – मृजेर्वृद्धिः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , **इको गुणवृद्धी** , वृद्धिरादैच् , उरण्रपरः , स्थानेऽन्तरतमः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

मार् ज् ति – व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशां षः , भूवादयो धातवः –
मार् ष् ति – ष्टुना ष्टुः , परः सन्निकर्षः संहिता –
मार्ष्टि – इति सिद्धम् ।।

---0---

अलावीत् (अर्थ – उसने काटा)

लूञ् , छेदने – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , ञित् (उभयपदी) ।

लूञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू – लुङ् , भूवादयो धातवः , लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः , स्वतन्त्रः कर्ता –

लू लुङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू लु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

लू ल् – तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्ताताञ्झथासाथान्ध्वमिड्वहिमहिङ् , तिङस्त्रीणित्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः , तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः , विभक्तिश्च , लः परस्मैपदम् , तङानावात्मनेपदम् , शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् , स्वतन्त्रः कर्ता , शेषे प्रथमः , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

लू तिप् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू ति – इतश्च , भूवादयो धातवः , अदर्शनं लोपः –

लू त् – च्लि लुङि , भूवादयो धातवः –

लू च्लि त् – च्लेः सिच् , भूवादयो धातवः –

लू सिच् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू सि त् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

लू स् त् – अस्तिसिचोऽपृक्ते , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , तिङ्शित्सार्वधातुकम् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः –

लू स् ईट् त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू स् ई त् – आर्धधातुकस्येड् वलादेः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः –

लू इट् स् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू इ स् ई त् – सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु , **इको गुणवृद्धी ,** यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , लः परस्मैपदम् , वृद्धिरादैच् , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , आदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

लौ इ स् ई त् – इट ईटि , अदर्शनं लोपः –

लौ इ ई त् – अकः सवर्णे दीर्घः , परः सन्निकर्षः संहिता , तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् , इचुयशास्तालव्याः , विवृतकरणाः स्वराः , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , इचुयशास्तालव्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

लौ ई त् – एचोऽयवायावः , परः सन्निकर्षः संहिता –

लाव् ई त् – लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् –

अट् लाव् ई त् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

अलावीत् – इति सिद्धम् ।।

---0---

लोलुवः (अर्थ – बारबार काटनेवाला)

लूञ् , छेदने – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , ञित् (उभयपदी) ।

लूञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू – धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् , भूवादयो धातवः –

लू यङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लू य – सन्यङोः , सनाद्यन्ता धातवः –

लूय् लूय् अ – हलादिः शेषः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः –

लू लूय् अ – ह्रस्वः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

लु लूय् अ – गुणो यङ्लुकोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , अदेङ् गुणः , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

लो लूय् अ – नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः , सनाद्यन्ता धातवः –

लो लूय् अ अच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लो लूय् अ अ – यङोऽचि च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

लो लू अ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **न धातुलोप आर्धधातुके ,** सनाद्यन्ता धातवः , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः , अचि श्नुधातुभ्रुवां य्वोरियङुवङौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सनाद्यन्ता धातवः –

लो ल् उवङ् अ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

लो ल् उव अ – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

लो ल् उव् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्-ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

लो ल् उव् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

लो ल् उव् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

लो ल् उव् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

लो ल् उव् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

लोलुवः – इति सिद्धम् ॥

---0---

पोपुवः (अर्थ – बारबार पवित्र करनेवाला)

पूञ् , पवने – क्र्यादिगण , उदात्त (सेट्) , ञित् (उभयपदी) ।

पूञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू – धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् , भूवादयो धातवः –

पू यङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पू य – सन्यङोः , सनाद्यन्ता धातवः –

पूय् पूय् अ – हलादिः शेषः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः –

पू पूय् अ – ह्रस्वः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पु पूय् अ – गुणो यङ्लुकोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , अदेङ् गुणः , स्थानेऽन्तरतमः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

पो पूय् अ – नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः , सनाद्यन्ता धातवः –

पो पूय् अ अच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पो पूय् अ अ – यङोऽचि च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

पो पू अ – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **न धातुलोप आर्धधातुके** , सनाद्यन्ता धातवः , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः , अचि श्नुधातुभ्रुवां य्वोरियङुवङौ , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , सनाद्यन्ता धातवः –

पो प् उवङ् अ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

पो प् उव अ – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पो प् उव् अ – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्-ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

पो प् उव् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पो प् उव् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

पो प् उव् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

पो प् उव् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

पोपुवः – इति सिद्धम् ।।

---0---

मरीमृजः (अर्थ – बारबार शुद्ध करनेवाला)

मृजूष् , शुद्धौ – अदादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

मृजूष् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृजू – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृज् – धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् , भूवादयो धातवः –

मृज् यङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृज् य – सन्यङोः , सनाद्यन्ता धातवः –

मृज्य् मृज्य् अ – हलादिः शेषः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः –

मृ मृज्य् अ – उरत् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , उरणरपरः –

मर् मृज्य् अ – हलादिः शेषः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः –

म मृज्य् अ – रीगृदुपधस्य च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा –

म रीक् मृज्य् अ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

म री मृज्य् अ – नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः , सनाद्यन्ता धातवः –

म री मृज्य् अ अच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

म री मृज्य् अ अ – यङोऽचि च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

म री मृज् अ – मृजेर्वृद्धिः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , वृद्धिरादैच् , **न धातुलोप आर्धधातुके** , सनाद्यन्ता धातवः , प्रत्ययस्य

लुक्श्लुलुपः , स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्-सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाण-वचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

म री मृज् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

म री मृज् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

म री मृज् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

म री मृज् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

मरीमृजः – इति सिद्धम् ।।

---0---

सरीसृपः (अर्थ – बारबार सरकनेवाला)

गम्ऌ , सृप्ऌ , गतौ – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

सृप्ऌ – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

सृप् – धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् , भूवादयो धातवः –

सृप् यङ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

सृप् य – सन्यङोः , सनाद्यन्ता धातवः –

सृप्य् सृप्य् अ – हलादिः शेषः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः –

सृ सृप्य् अ – उरत् , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , उरण्रपरः –

सर् सृप्य् अ – हलादिः शेषः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः –

स सृप्य् अ – रीगृदुपधस्य च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , पूर्वोऽभ्यासः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा –

स रीक् सृप्य् अ – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स री सृप्य् अ – नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः , सनाद्यन्ता धातवः –

स री सृप्य् अ अच् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स री सृप्य् अ अ – यङोऽचि च , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः –

स री सृप् अ – पुगन्तलघूपधस्य च , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , ह्रस्वं लघु , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , अदेङ् गुणः , **न धातुलोप आर्धधातुके ,** सनाद्यन्ता धातवः , प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः , स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

स री सृप् अ सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स री सृप् अ स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

स री सृप् अ रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स री सृप् अ र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

सरीसृपः – इति सिद्धम् ॥

---0---

जिष्णुः (अर्थ – जीतनेके स्वभाववाला , जीतनेके धर्मवाला , जीतना कर्मको अच्छी तरह करनेवाला)

जि , जये – भ्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , परस्मैपदी ।

जि – ग्लाजिस्थश्च ग्स्नुः , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

जि ग्स्नु – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

जि स्नु – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च ,** आदेशप्रत्यययोः , परः सन्निकर्षः संहिता , ऋटुरषा मूर्धन्याः , स्थानेऽन्तरतमः ,

ऌतुलसा दन्त्याः , ईषद्विवृतकरणा ऊष्माणः , विवृतकरणाः स्वराः , स्पृष्टकरणाः स्पर्शाः , ईषत्स्पृष्टकरणा अन्तस्थाः –

जि ष्नु – रषाभ्यां नो णः समानपदे , परः सन्निकर्षः संहिता –

जि ष्णु – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

जि ष्णु सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

जि ष्णु स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

जि ष्णु रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

जि ष्णु र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽवसानम् –

जिष्णुः – इति सिद्धम् ॥

---0---

भूष्णुः (अर्थ – होनेके स्वभाववाला , होनेके धर्मवाला , होना कर्मको अच्छी तरह करनेवाला)

भू , सत्तायाम् – भ्वादिगण , उदात्त (सेट्) , परस्मैपदी ।

भू – ग्लाजिस्थश्च ग्स्नुः , भूवादयो धातवः , कर्तरि कृत् , स्वतन्त्रः कर्ता –

भू ग्स्नु – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

भू स्नु – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च** , आदेशप्रत्यययोः , परः सन्निकर्षः संहिता , ऋटुरषा मूर्धन्याः , स्थानेऽन्तरतमः , ऌतुलसा दन्त्याः , ईषद्विवृतकरणा ऊष्माणः , विवृतकरणाः स्वराः , स्पृष्टकरणाः स्पर्शाः , ईषत्स्पृष्टकरणा अन्तस्थाः –

भू ष्नु – रषाभ्यां नो णः समानपदे , परः सन्निकर्षः संहिता –

भू ष्णु – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-

ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थ-लिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

भू ष्णु सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

भू ष्णु स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

भू ष्णु रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

भू ष्णु र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽव-सानम् –

भूष्णुः – इति सिद्धम् ॥

---0---

चितः (अर्थ – चुना हुआ)

चिञ् , चयने – स्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

चिञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , तयोरेव कृत्यक्त-खलर्थाः –

चि क्त – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

चि त – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च ,** स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धित-समासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

चि त सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चि त स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

चि त रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चि त र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽव-

सानम् –

चितः – इति सिद्धम् ।।

---0---

चितवान् (अर्थ – उसने चुना)

चिञ् , चयने – स्वादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

चिञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , कर्तरि कृत् –

चि क्तवतु – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

चि तवतु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चि तवत् – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च** , स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

चि तवत् सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चि तवत् स् – अत्वसन्तस्य चाधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

चि तवात् स् – उगिदचां सर्वनामस्थानेऽधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , सुडनपुंसकस्य –

चि तवा नुम् त् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

चि तवा नु त् स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

चि तवा न् त् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

चि तवा न् त् – संयोगान्तस्य लोपः , सुप्तिङन्तं पदम् , हलोऽनन्तराः संयोगः , अदर्शनं लोपः –

चितवान् – इति सिद्धम् ।।

---0---

स्तुतः (अर्थ – स्तुति किया हुआ)

ष्टुञ् , स्तुतौ – अदादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

ष्टुञ् – धात्वादेः षः सः , भूवादयो धातवः –

स्टुञ् – निमित्तापाये नैमित्तिकस्याप्यपायो भवति –

स्तुञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तु – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , तयोरेव कृत्यक्त-खलर्थाः –

स्तु क्त – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

स्तु त – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च ,** स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धित-समासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

स्तु त सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्तु त स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

स्तु त रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्तु त र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽव-सानम् –

स्तुतः – इति सिद्धम् ।।

---0---

स्तुतवान् (अर्थ – उसने स्तुति की)

ष्टुञ् , स्तुतौ – अदादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

ष्टुञ् – धात्वादेः षः सः , भूवादयो धातवः –

स्टुञ् – निमित्तापाये नैमित्तिकस्याप्यपायो भवति –

स्तुञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तु – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , कर्तरि कृत् –

स्तु क्तवतु – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

स्तु तवतु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्तु तवत् – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च** , स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

स्तु तवत् सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्तु तवत् स् – अत्वसन्तस्य चाधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

स्तु तवात् स् – उगिदचां सर्वनामस्थानेऽधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , सुडनपुंसकस्य –

स्तु तवा नुम् त् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

स्तु तवा नु त् स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

स्तु तवा न् त् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

स्तु तवा न् त् – संयोगान्तस्य लोपः , सुप्तिङन्तं पदम् , हलोऽनन्तराः संयोगः , अदर्शनं लोपः –

स्तुतवान् – इति सिद्धम् ।।

---0---

कृतः (अर्थ – किया हुआ)

डुकृञ् , करणे – तनादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

डुकृञ् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

कृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , तयोरेव कृत्यक्त-खलर्थाः –

कृ क्त – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

कृ त – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च** , स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धित-समासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

कृ त सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कृ त स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

कृ त रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कृ त र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽव-सानम् –

कृतः – इति सिद्धम् ॥

---0---

कृतवान् (अर्थ – उसने किया)

डुकृञ् , करणे – तनादिगण , अनुदात्त (अनिट्) , ञित् (उभयपदी) ।

डुकृञ् – तस्य लोपः , आदिर्ञिटुडवः , अदर्शनं लोपः –

कृञ् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , कर्तरि कृत् –

कृ क्तवतु – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

कृ तवतु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-

नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कृ तवत् – सार्वधातुकार्धधातुकयोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , आर्धधातुकं शेषः , भूवादयो धातवः , अदेङ् गुणः , **क्क्ङिति च** , स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

कृ तवत् सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कृ तवत् स् – अत्वसन्तस्य चाधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

कृ तवात् स् – उगिदचां सर्वनामस्थानेऽधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , सुडनपुंसकस्य –

कृ तवा नुम् त् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

कृ तवा नु त् स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिका-वचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

कृ तवा न् त् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

कृ तवा न् त् – संयोगान्तस्य लोपः , सुप्तिङन्तं पदम् , हलोऽनन्तराः संयोगः , अदर्शनं लोपः –

कृतवान् – इति सिद्धम् ॥

---0---

मृष्टः (अर्थ – शुद्ध किया हुआ)

मृजूष् , शुद्धौ – अदादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

मृजूष् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृजू – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृज् – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , तयोरेव कृत्यक्त-खलर्थाः –

मृज् क्त – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

मृज् त – मृजेर्वृद्धिः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , वृद्धिरादैच् , **क्क्ङिति च** , व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशां षः , भूवादयो धातवः –

मृष् त – ष्टुना ष्टुः , परः सन्निकर्षः संहिता –

मृष् ट – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्-ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाण-वचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

मृष् ट सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृष् ट स् – ससजुषो रुः , सुप्तिङन्तं पदम् –

मृष् ट रु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृष् ट र् – खरवसानयोर्विसर्जनीयः , सुप्तिङन्तं पदम् , विरामोऽव-सानम् –

मृष्टः – इति सिद्धम् ॥

---0---

मृष्टवान् (अर्थ – उसने शुद्ध किया)

मृजूष् , शुद्धौ – अदादिगण , उदात्त (सेट्) , उदात्तेत् (परस्मैपदी) ।

मृजूष् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृजू – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृज् – निष्ठा , भूवादयो धातवः , क्तक्तवतू निष्ठा , कर्तरि कृत् –

मृज् क्तवतु – तस्य लोपः , लशक्वतद्धिते , अदर्शनं लोपः –

मृज् तवतु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनु-नासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृज् तवत् – मृजेर्वृद्धिः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् ,

वृद्धिरादैच् , **क्क्ङिति च** , व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशां षः , भूवादयो धातवः –

मृष् तवत् – ष्टुना ष्टुः , परः सन्निकर्षः संहिता –

मृष् टवत् – स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाङ्ङ्योस्सुप् , कृत्तद्धितसमासाश्च , सुपः , विभक्तिश्च , प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा , द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने –

मृष् टवत् सु – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृष् टवत् स् – अत्वसन्तस्य चाधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , अलोऽन्त्यात्पूर्व उपधा , ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः , स्थानेऽन्तरतमः , अकुहविसर्जनीयाः कण्ठ्याः , इचुयशास्तालव्याः , उपूपध्मानीया ओष्ठ्याः , ऋटुरषा मूर्धन्याः , एदैतौ कण्ठ्यतालव्यौ , ओदौतौ कण्ठ्यौष्ठ्यौ –

मृष् टवत् स् – उगिदचां सर्वनामस्थानेऽधातोः , यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् , भूवादयो धातवः , सुडनपुंसकस्य –

मृष् टवा नुम् त् स् – तस्य लोपः , हलन्त्यम् , अदर्शनं लोपः –

मृष् टवा नु त् स् – तस्य लोपः , उपदेशेऽजनुनासिक इत् , मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः , प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः , अदर्शनं लोपः –

मृष् टवा न् त् स् – हल्ङ्याब्भ्यो दीर्घात्सुतिस्यपृक्तं हल् , अपृक्त एकाल्प्रत्ययः , अदर्शनं लोपः –

मृष् टवा न् त् – संयोगान्तस्य लोपः , सुप्तिङन्तं पदम् , हलोऽनन्तराः संयोगः , अदर्शनं लोपः –

मृष्टवान् – इति सिद्धम् ॥

---0---